

Kulturhistorisk inventering

VANSBRO KYRKA

Järna socken, Dalarnas län

Antikvarisk rapport 2018:14

Svenska kyrkan

 **Dalarnas
museum**

Kulturhistorisk inventering

VANSBRO KYRKA

Järna med Nås och Äppelbo församling
Järna socken, Vansbro kommun
Dalarnas län

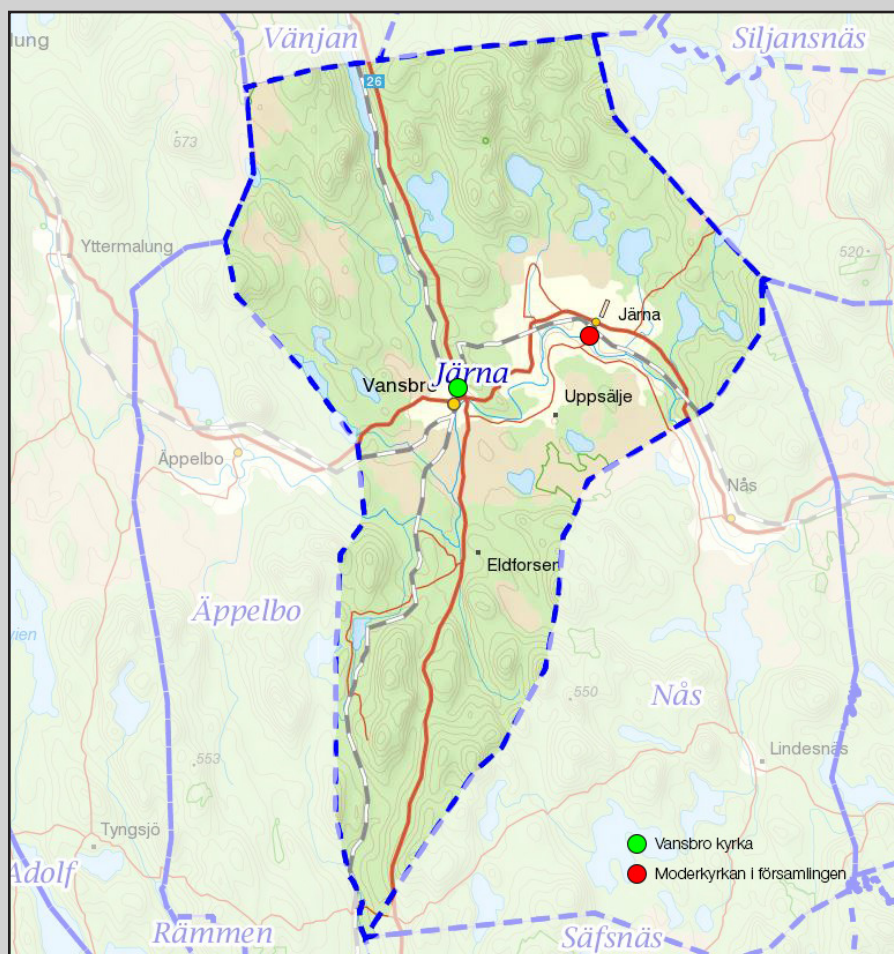
Antikvarisk rapport 2018:14
Dnr: 16/15

FÖRFATTARE: Adam Moll

Foton: Där inget annat anges är foton tagna av
Adam Moll och Simon Langwagen, Dalarnas museum

INNEHÅLL

INLEDNING.....	7
Bakgrund.....	7
Syfte.....	7
Mål.....	7
Användningsområden.....	7
Rapportens upplägg.....	7
Process och metod.....	8
Kulturhistoriskt värde.....	8
 HISTORIK OCH UTFORMNING.....	11
Kyrkomiljön.....	12
Exteriör.....	14
Interiör.....	15
Kronologi.....	17
 KULTURHISTORISK VÄRDERING.....	19
 KÄLLOR.....	22

Geografi

Samhället Vansbro i Järna socken ligger vid mötet mellan Vanån och Västerdalälven. Ett samhälle uppstod under det sena 1800-talet med etableringen av järnvägen mellan Kristinehamn och Mora 1890–91, i det som senare blev kallat Inlandsbanan. När järnvägen mellan Björbo och Vansbro, sedermera kallad Västerdalsbanan, öppnades 1907 blev orten en järnvägsknut. Läget i skogsbygd vid järnvägen och vid mötet mellan Västerdalälven och Vanån gjorde Vansbro attraktivt för sågverk. Järnvägens och sågverkens behov av arbetskraft gjorde att Vansbro fick en kraftig expansion i sin barndom, för att sedan nå en guldålder under perioden 1920–60-tal. Orten blev ett eget municipalsamhälle 1911. Under 1900-talet förflyttades socknens ekonomiska och befolkningsmässiga centrum mer och mer till Vansbro från den gamla kyrkbyn, och efter kommunreformen 1971 blev Vansbro kommuncentrum i Vansbro kommun. Vansbro kyrka ligger i området Saltvik på andra sidan Vanån i relation till tätortscentrumet. I Saltvik finns även ortens vårdcentral placerad.

Vansbro kyrka skyddas som kyrkligt kulturminne enligt kulturmiljölagen 4 kap. 3 §.

INLEDNING

Bakgrund

På uppdrag av Västerås stift har Dalarnas museum genomfört en inventering av Vansbro kyrka. Fältarbetet genomfördes under sommaren 2017 av byggnadsantikvarie Adam Moll och yrkespraktiserande antikvarie Simon Langwagen från Uppsala universitet Campus Gotland. Den här inventeringen är en del av det större stiftsprojektet *Moderna kyrkor i Dalarna*, vars syfte varit att inventera kyrkobyggnader som ägs av Svenska kyrkan i Dalarnas län och som uppförts under perioden 1930–1981. Liknande inventeringar har även utförts i de delar av Västerås stift som ligger i Västmanlands och Örebro län.

Moderna kyrkor i Dalarna är en del av projektet *Dalamodernismen* som syftar till att översiktligt dokumentera och kulturhistoriskt karaktärisera och bedöma byggnader och bebyggelsemiljöer i Dalarna uppförda under perioden 1930-1980. Projektet genomförs av Dalarnas museum.

Projektet är även en fortsättning på projektet *Västerås stift – moderna kyrkor*.

Syfte

Inventeringens syfte har varit att identifiera och översiktligt dokumentera kyrkobyggnaden och dess kulturhistoriska värden. Vidare har syftet även varit att belysa de moderna kyrkomiljöerna som en del av det moderna samhällets framväxt och förändring.

Mål

- Att genom samverkan öka kunskapsnivån och medvetenheten av Svenska kyrkans moderna bebyggelse och miljöer i Dalarnas län, Västerås stift.
- Genom att sprida kunskapen om modernismens kyrkobyggande öka känslan av delaktighet i det kyrkliga kulturarvet.
- Att öka kunskapen och förståelsen för det moderna kyrkobyggandets gestaltning, arkitektoniska uttryck och kulturhistoriska värde.
- Att förstå hur de teologiska förändringarna och demokratiseringen av liturgin har påverkat synen på kyrkorummet och dess gestaltning och arkitektur.
- Att skapa ett underlag för planering av underhåll och förvaltning av kyrkobyggnaderna.

Användningsområden

Stift, länsstyrelse, och förvaltare får bättre överblick och beslutsunderlag för att i handläggning och förvaltning värna de kulturhistoriska värdena i de moderna kyrkorna. Underlaget är av vikt vid exempelvis större och mindre vårdinsatser, ombyggnationer och avyttring.

Genom en större kunskap och medvetenhet om modernismens kyrkobyggande, dess uttryck, kvalitéer och kulturhistoriska värden, skapas möjligheter till att bättre hävda deras specifika värden och få till stånd underhåll som tar till hänsyn dessa.

Rapportens upplägg

I rapportens huvuddel redovisas det bakomliggande arbetet, en historik över byggnadens tillkomst och förändringar samt en övergripande kulturhistorisk värdering av byggnaden i sin helhet. Som bilagor finns beskrivningar av alla rum i byggnaden, huvudsakligen redovisade i tabellform. I tabellerna är enskilda byggnadsdelar beskrivna och värderade.

I den stora församlingssalen sitter ett rosettfönster som tidigare satt i kyrkans kor. Fönstret flyttades i efterhand till församlingssalen efter att många församlingsmedlemmar argumenterat för dess bevarande.

Process och metod

Inventeringen började med arkivstudier i kyrkoarkiven. Arkivunderökningarna har varit en stor del av arbetet, för att titta på de handlingarna som berört byggnadernas tillkomst och förändringar. Större delen av arkivhandlingarna finns på Uppsala landsarkiv, ULA. Omfattningen på handlingar för de olika kyrkorna varierar kraftigt, från att vara näst intill obefintligt till att vara mycket omfattande. Materialet har sedan sammanställts till denna rapport.

Efter arkivstudierna vidtog inventeringsarbete i fält där varje kyrka dokumenterades i ord och bild rum för rum. Efter fasen med dokumentationsarbete och historiska efterforskningar bearbetades det insamlade materialet i en värderingsprocess som utgår från den arbetsprocess som beskrivs i Axel Unnerbäck's *Kulturbistorisk värdering av bebyggelse*, tillsammans med tankegodis från Riksantikvarieämbetets *Plattform Kulturbistorisk värdering och urval*. Begreppsvärlden som används i Unnerbäcksmetoden beskrivs närmare i Bilaga 1.

Alla moment i arbetsprocessen har genererat rapportmaterial, och själva rapportskrivningen bestod främst i att sammanställa de olika pusselbitarna. Arbetsprocessens sista moment var layout samt kart- och bildredigering.

Kulturbistoriskt värde

En kulturbistorisk värdering går ut på att fastställa varför en kyrkobyggnad eller motsvarande miljö är värdefull för samhället idag. En kulturbistorisk värdering utförs vanligen genom att en byggnadsantikvarie metodologiskt undersöker byggnadens kvaliteter och egenskaper, sätter in dem i ett större sammanhang och förklarar hur byggnaden är värdefull och varför. Genom att utgå ifrån en värderingsmetod som är väl förankrad inom kulturarvssektorn blir resultaten av värderingen jämförbara med andra liknande värderingar och kan ligga till grund för hållbara beslut om en byggnad eller miljö. En metodologiskt utförd kulturbistorisk värdering är öppen för kritisk granskning eftersom den är möjlig att återskapa. Detta är en förutsättning för hållbar kulturmiljövård.

I församlingshemsdelen (sakristian ovan) har arkitekten Hilding Lögdlberg lagt stor möda på material och gestaltning.

Den kulturhistoriska värdering som återfinns i slutet av rapporten har genomförts med utgångspunkt i den metod för kulturhistorisk värdering som återfinns i Axel Unnerbäcks *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* (Riksantikvarieämbetet, 2003). Metoden har kompletterats med tankegods från *Plattform kulturhistorisk värdering och urval* (Riksantikvarieämbetet, 2015). Den kulturhistoriska värderingen bygger på kunskap och information som är utspridd i hela den kulturhistoriska dokumentationen, både i de bifogade tabellerna och i rapportdelen.

Ett centralt begrepp för den kulturhistoriska värderingen är *kulturhistoriskt värde*. I denna rapport används begreppet för att beskriva två olika kategorier av värden: *dokumentvärden* och *upplevelsevärden*.

En byggnad som har dokumentvärden bär på viktig information om det förflutna. Syftet med att värna dokumentvärden är att bevara källor till historisk kunskap som kan bidra med ökad förståelse för människans livsvillkor i skilda tider – inklusive vår egen tid. Byggnader med höga dokumentvärden kan erbjuda kunskap om historiska skeenden och berättelser som anses särskilt relevanta för samhället.

En byggnad som tillskrivs upplevelsevärden bär på kvaliteter och egenskaper som en betraktare med sina sinnen upplever och reagerar på. En byggnad av mycket hög hantverksmannamässig kvalitet kan exempelvis upplevas som vacker – ett estetiskt upplevelsevärde. Gamla byggnader som använts av många människor kan vara viktiga minnesmärkor och utgöra en viktig aspekt av grupper eller individers identitet – ett socialt identitetsvärde.

Byggnadens sammantagna kulturhistoriska värde utgår från en sammanvägning mellan dokumentvärden, upplevelsevärden och vissa förstärkande egenskaper så som pedagogisk användbarhet, autenticitet, sällsynthet och representativitet. Alla värden som tillskrivits kyrkobyggnaden förklaras i sitt sammanhang i den kulturhistoriska värderingen. Ett sådant förfarande underlättar förståelsen för värderingen och gör det möjligt att granska den vetenskapligt.

Åland Noreen

1:15

SKALA 1:10

1:15

Yngve Lundströms förslag till glasmålningar i dopnischen, som slutligen även utfördes enligt ovan. Källa: ULA

Exteriören innan om- och tillbyggnaderna. Fotograf okänd.
Källa: Andrén 1962.

Yngve Lundströms förslag till färgsättning och ornering i dopnischen. Källa: ULA

Kyrkorummet innan 1980-talsombyggnaden. Fotograf okänd. Källa: Andrén 1962.

HISTORIK OCH UTFORMNING

Historik, utformning och kronologi delvis hämtade från Darphin, Jean-Paul & Hammarskiöld, Rolf, *Kulturbeskrivning, Vansbro kyrka*, 2006.

Vansbro var fram till slutet av 1800-talet endast en passage över Vanåns utflöde i Dalälven. Där fanns färjeläge bebyggt med enstaka stugor. Under delar av året fanns även en fast bro. Decennierna runt år 1900 utvecklades området väster om ån till en viktig järnvägsknut. Den expansiva orten lockade nya företag till etablering, däribland flera sågverk. Järna sockens närings- och befolkningscentrum försköts från Myrbackabygden till Vansbro.

Behovet av kyrka och kyrkogård i det nya samhället blev snart påtagliga. Redan 1902 inrättades en prästtjänst men befolkningen fick länge nöja sig med provisoriska gudstjänstlokaler, inrättade i missionshus och skola.

Efter många års överläggningar valdes ett område för uppförandet av en ny kyrkobyggnad. Den nya platsen låg skild från ortens centrum, i Saltvik intill Vanåns östra strand. Kyrkogården invigdes 1933. Samma år beslöts att uppföra kyrkan på motstående sida om förbipasserande väg. Två år senare stod kyrkan färdig, byggd efter ritningar av länssarkitekt Magnus Dahlander. För inredningen svarade Johan Alm. Kyrkan präglades delvis, i synnerhet invändigt, av 1920-talsklassicism, men inspiration hämtades också från 1600-talets timrade kapell i Bergslagen och annorstädes. Fasaderna var ursprungligen gråmalade och taket täckt med spån. Den inre färgsättningen hölls i dämpade kulörer.

Kyrkan och kyrkomiljön genomgick under det tidiga 1980-talet en genomgripande förnyelse. Kyrkan tillbyggdes 1980 med församlingshem och pastorsexpedition. I samband med tillbyggnationen uppmärksammades ett behov

Den nya tillbyggnaden bildade en gård bakom kyrkodelens nordvästra kortsida.

av att förnya även själva kyrkobyggnaden, och denna förnyelse både in- och utvändigt utfördes 1983–84. Arkitekt vid båda tillfällena var Hilding Lögberg, som 1978–82 ansvarat för återuppbyggnaden av den nedbrunna Järna kyrka åt församlingen. För den konstnärliga utsmyckningen av kyrkorummet svarade Astrid Theselius. Vid Järna kyrkas återuppbyggnation svarade Astrid Theselius make Pär Andersson för den konstnärliga utsmyckningen. Hilding Lögbergs samarbete med makarna Theselius-Andersson omfattar även uppförandet av Björksätra kyrka från 1975 (Per Andersson) och renoveringen av Resarö kapell från 1994 (Astrid Theselius).

I samband med förnyelsen övermålades kyrkans grå fasader för att samstämma med det tillbyggda församlingshemmets färgsättning i falurött. Detsamma gällde spåntaket som ersattes med kopparplåt. Invändigt ändrades den förut dämpade färgsättningen till en betydligt kraftfullare.

Nyinredningen av kyrkorummet kantades av en viss oenighet inom församlingen. En folklig opinion förespråkade att den nya altartavlan skulle bli en målning av Per-Hilding Perjons istället för Astrid Theselius altartavla. Det förekom även upprördhet över vad som skulle hända med det bemålade rosettfönster som från början prydde korväggen. Somliga ville ha kvar det på ursprunglig plats medan andra förespråkade en placering på sydvästra långsidan bakom krucifixet. Slutligen fick korfönstret en ny plats på gavelväggen i församlingshemmets stora sal efter en ritning av arkitekt Lögberg, och Astrid Theselius altartavla valdes framför Per-Hilding Perjons alternativa förslag. Sedan dess har emellertid altartavlan flyttats till sydvästra långsidan och krucifixet åter satts som altarprydnad.

Kyrkomiljön

Kyrkobyggnaden och klockstapeln är placerade på krönet av en ås och miljön har karaktär av naturtomt med gles tallskog. Klockstapeln är uppställd nära kyrkobyggnadens sydöstra hörn. Väster om kyrkobyggnaden finns det sammanbyggda församlingshemmet. Mindre stigar och trappor som är anpassade till naturtomtens villkor leder till olika delar av församlingshemmet och kyrkan.

Kyrkotomten utgör en homogen, harmonisk och genomtänkt miljö till större del bestående av naturtomt men med ordnad park i norr. I samband med tillkomsten av församlingshemmet justerades detaljer i miljön.

En separat ingång till församlingshemmet och pastorsexpeditionen finns indragen på baksidan.

Kyrkobyggnaden är belägen i ett skogigt parti, omgiven av höga tallar.

En bred skifferbelagd trappa och gång leder upp till kyrkporten.

Kyrkogården som är belägen på östra sidan om Moravägen, är anlagd på en svagt sluttande naturtomt. Infarten bildar pendang till kyrkotomtens infart på motsatt sida om vägen.

Klockstapeln uppfördes 1935, samtidigt som kyrkan. Den är uppförd med stolpkonstruktion i stommen och täcks av ett sadeltak med gavlar över ljudöppningen. Huvudkroppen är klädd med rödfärgad locklistpanel, dörren i söder har ett sadelformat skärmtak, som liksom stapelns huv är täckt med kopparplåt. Huven kröns av en spjutformad takryttare, som associerar till kyrkans takryttare. Klockstapeln har en inre trappa som leder upp till klockkammaren. I bottenvåningen finns ett avtråde, byggt för klockaren och prästen innan kyrkobyggnaden fick WC. Kyrkklockan hängde tidigare i klockstapeln vid skolan, där den provisoriska kyrkan var inhyst. Klockan, från 1912, flyttades till nya klockstapeln 1935 då nya kyrkobyggnaden invigdes.

Kyrkan är orienterad i nordväst-sydost, med koret mot sydost. Församlingshemmet bildar en vinkel i norr, parallellt med kyrkans norra gavel, och bildar på så sätt en sluten gård kring församlingshemmets huvudentré. I öster ligger såväl kyrkan som församlingshemmet i nivå med åschrönet. I väster har åsen en brant sluttning som är delvis bortschaktad, vilken skapar en souterrängvåning för såväl kyrkan som församlingshemmet.

Kyrkan är byggd i ett skepp, och stommen består av en rektangulär stolpkonstruktion på betongplintar. Ingången är förlagd till nordöstra fasadens norra del. Nordvästgaveln har en mindre utbyggnad för dopplatsen, i en absid. Under västra delen av kyrkan finns en källarvåning för bisättningar.

Exteriör

En fyra meter bred gång belagd med skiffer leder fram till huvudingången i nordost. Ingången väderskyddas av ett koppartäckt skärmtak som vilar på två kolonner. Dubbelporten i huvudentrén är klädd med kvaderblock i trä. Kyrkodelens långväggar har indelats med strävpelare, uppsatta mellan fönsteröppningarna. Väggfält och pelare är klädda med bandsågad locklistpanel, sedan ombyggnaden 1982–83 målad med Falu rödfärg.

Källarvåningen är murad av lättbetongblock som putsats. Ingången i sydväst används huvudsakligen vid intagning av kistor. Den har ett stort skärmtak, täckt med kopparplåt. Dörrarna är också kopparbeslagna.

Kyrkorummet präglas av ett rikt färgspråk.

I långsidornas sex fönsteraxlar sitter vertikalt orienterade fönster, vars bågar spröjsats i vardera 32 rutor av gulskimrande nyantikglas. Den sydligaste fönsteraxeln är förskjuten i förhållande till övriga, tillkommen i samband med 1982–83 års ombyggnad. I norr finns sedan samma ombyggnad ett oxöga över huvudentréns tak. På motsvarande sida i väster, över slussen till församlingshemmet, finns ett mindre kvadratisk fönster. Nordvästgavelns absid är ett burspråk med glasmålningar. Ytterligare ett fönster med glasmålningar satt förut i korets gavelvägg, men är numera överflyttat till församlingshemmet.

Det valmade sadeltaket kröns i mitten av en hög och smacker takryttare som bär en tupp. Takryttaren fungerar även som ventilationsskorsten. Taket som ursprungligen var spåntäckt är numera täckt med svartmålad kopparplåt.

Interiör

Kyrkans interiör har i ännu högre grad än exteriörerna förändrats vid 1980-talets förnyelse. Mycket av den fasta inredningen i 1920-talsklassicistisk stil finns visserligen kvar, men övergången från den förut dämpade färgsättningen till dagens livliga innebar ett radikalt brott. Mest förändrades koret som utvidgades genom borttagande av utrymmen för sakristia och förråd på bägge sidor om altaret. Dessa funktioner fick istället ny placering i den tillbyggda församlingshemsdelen.

Koret har i sin förnyade gestaltning fått golv i samma nivå som övriga kyrkorummet. I väggen bakom altaret finns fyra skjutbara vägghängare, i kyrkoårets fyra färger. Altaret kröns av ett medeltida krucifix från Oberammergau i Tyskland. Altarringen, med speglar och knäfall, är ursprunglig men ommålad i Astrid Theselius starka färger. Theselius målade även en altartavla som numera hänger på korets sydvästra sida efter att ha bytt placering med det medeltida krucifixet.

Predikstolen som tillhör kyrkans ursprungliga inredning är ritad av kyrkans första arkitekt Magnus Dahlander. Ursprungligen var den uppsatt mot väggen men är nu fristående. Den har i detaljerna samma utformning som bänkarnas gavlar. Spegelarna är smyckade med snidade symboler och med en bild av Ansgar, utförda av konstnären Arvid Backlund. Predikstolens baldakin kompletterades 1950 med en duva utförd av David Wretling.

Bänkgavlarna har motiv från Jesu lidande och död.

De öppna kyrkbänkarna är till formen besläktade med predikstolen. Flera av bänkraderna närmast koret avlägsnades i samband med ombyggnaden. Predikstolens och bänkarnas nuvarande färgsättning är en följd av Theselius förnyelse.

Dopabsiden domineras av tre glasmålningar av Yngve Lundström. Dopfunten är samtida med absiden och består av en piedestal i trä med dopskål av silver. Vid inventeringstillfället stod en ljusbärare i dopabsiden och dopfunten stod längst fram i mittgången framför koret.

Kyrkorummet har en påkostad uppsättning av elektriska armaturer, som delvis kompletterats på senare tid. Värt att uppmärksamma är de specialtillverkade takkronorna i mässing, förmodligen ritade av Dahlander. De två kristallkronorna som hänger i koret är sentida gåvor till kyrkan. Vägglampetterna uppsattes vid 1980-talets förnyelse.

Ursprungligen utrustades kyrkan med ett enkelt pedalharmonium som placerades på läktaren. Det ersattes 1953 av en dansk orgel om 16 stämmor, inbyggd i ett skåp.

Kyrkorummets karaktär präglas i större utsträckning av Hilding Lögbergs och Astrid Theselius ombyggnad än av Magnus Dahlanders ursprungliga inredning. Mycket av originalinredningen finns kvar, men den stramhet som präglade den har försvunnit till förmån för Lögberg-Theselius lekfulla gestaltning.

Församlingshemmet är inrett i två våningar i souterräng. Den övre våningen rymmer sakristia, kök, en vestibul och två samlingshallar i olika storlek. I den nedre våningen finns utrymmen för pastorsexpedition med kontor och arkiv, en stor ungdomslokal, bastu med omklädningsrum och duschar samt teknikrum. Församlingshemmet är inrett i en stil som hämtat inspiration från traditionell byggnadskultur med stänkmålade och mönstrade tapeter, spegeldörrar, flera eldstäder, samt färgglada paneltak.

Predikstolen pryds av en Ansgarbild skulpterad av Arvid Backlund.

Kronologi

Årtal:	Händelse:	Källa:
1933	Kyrkogården öster om den blivande kyrkotomten invigs.	Ahlberg, 1996
1934–35	Kyrkan timras på en tomt väster om den året innan invigda begravningsplatsen. Fasaderna kläds med locklistpanel som målas med ljus oljefärg. Fönstren målas med mörk oljefärg. Det valmade taket täcks med spån. Klockan flyttas från skolan till nya klockstapeln. Kyrkan invigs 28 juli 1935 av biskop Einar Billing.	Ahlberg, 1996 Nyberg, 1935
1953	Pedalharmoniet ersätts med en dansk orgel om 16 stämmor.	Ahlberg, 1996
1979–80	Ett församlingshem med pastorsexpedition byggs samman med kyrkan.	ULA
1982–83	Kyrkan förnyas invändigt och utvändigt. Den ljusmålade fasaden rödfärgas för att bättre harmoniera med församlingshemstillbyggnaden. Spåntaket ersätts av ett koppertak. Kyrkans interiör förändras i ännu högre grad. Mycket av den fasta inredningen i 1920-talsklassicistisk stil blir visserligen kvar, men den förut dämpade färgsättningen ersätts med en mycket livlig ny färgsättning. Mest förändras koret som utvidgas genom borttagande av rosettfönster och tidigare sakristia och förråd.	Ahlberg, 1996
2001	Nytt belysningsystem. Värmesystemet förnyas.	Darphin & Hammarskiöld
2007	Församlingen ansöker om att dränera, renovera fönster och kyrkport, och om åtgärder för förbättrad elsäkerhet. En tjänsteanteckning från 2011 av byggnadsantikvarie Lovisa Smedberg vid Dalarnas museum anger att församlingen inte beviljades kyrkoantikvarisk ersättning för åtgärderna men att de ändå utfördes på egen hand av församlingen, utan att läns museet blandades in. Det är oklart vad av detta som genomförts.	Dalarnas museums arkiv
2017	En ny nödutgång öppnas upp från församlingssalen ut mot gården. Under 2018 kommer dörren att målas in i fasaden.	Järna med Näs och Äppelbo församling

Församlingshemmets två större samlingssalar har innertak med belysning i form av blottade glödlampor.

Hallen i souterrängvåningen har ett tak med stjärnbilder.

I församlingshemmet finns flera öppna spisar.

Vid 1980-talsombyggnaden fick kyrkorummet bland annat nytt dekormåleri och nya elektriska kandelabrar.

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Vansbro kyrka har ett mycket högt kulturhistoriskt värde som grundas i flera olika aspekter och sammanhang.

Efter tillkomsten av församlingshemmet och ombyggnaden av kyrkan så hör Vansbro kyrka till ett avgränsat arkitekturhistoriskt sammanhang som omfattar Hilding Lögdborgs och makarna Theselius-Anderssons kyrkliga verk. Sammanhanget består, förutom av Vansbro kyrka, av Järna kyrka, Björksätra kyrka och Resarö kapell. I sammanhanget har Vansbro kyrka en särställning eftersom den är det mest omfattande objektet, bestående av en nyuppförd församlingsgård och en ombyggd äldre kyrkobyggnad.

Lögdborg och Theselius-Andersson är alla erkänt skickliga konstutövare, men inte så kända bland allmänheten som de kanske förtjänar. Deras kyrkogestaltningar är säregna och väcker förundran och nyfikenhet hos betraktaren med sitt annorlunda färgspråk och dekormåleri. Tankarna går lätt till rikt smyckade allmogemiljöer. Kanske går det att kategorisera stilen som postmodern, men Hilding Lögdborg har under hela sin karriär anammat ett uttryck som är inspirerat av äldre byggnader och traditionell byggnadskultur vilket gör att beteckningen postmodernism snarare kan kännas som lite sökt.

Kännetecknande för kyrkorummet i Vansbro, likväl som i Järna kyrka i samma församling, är att nyinredningen utgått från den äldre inredningen och till stor del bevarat (eller i rekonstruerat, i fallet Järna kyrka) den men med en ny och djärv färgsättning och nya dekorelement. Färgsättningen är representativ för kyrkor som Lögdborg och Theselius-Andersson restaurerat. Kompositionen har ett konstnärligt värde på grund av originaliteten och det skickliga utförandet.

Församlingsgårdens huvudentré har en karaktäristisk veranda.

En egenskap som är mycket speciell hos Vansbro kyrka är de skjutbara väggfälten bakom altaret med olika liturgiska färger. Lösningen att kunna anpassa kyrkorummet efter kyrkoårets olika högtider genom att enkelt kunna dra undan och fram väggfält med en ny liturgisk färg är unik för Dalarna, och kanske även på ett nationellt plan. Den innovativa lösningen har ett högt byggnadsteknikhistoriskt värde som ett exempel på hur en fast installation kan vara ett liturgiskt stöd. Värdet är desto mer intressant med tanke på att kyrkan annars inte i någon högre utsträckning använt sig av nya innovationer för liturgiska ändamål genom historien, med undantag för inom områdena ljud och ljus.

Den tillbyggda församlingsgården från 1979–80 är ovanlig för sin tid. Runt mitten av 1970-talet började arkitekter, allmänhet och byggherrar visa ett större intresse för traditionell byggnadskultur, och bland annat började det ånyo dyka upp panelade och rödfärgade fasader och spröjsar på fönster. I många fall var dock dessa attribut av det mer kosmetiska slaget och komponerade av personer som inte alltid hade någon större erfarenhet av äldre byggnadskonst. I det sammanhanget utmärker sig Vansbro församlingsgård, helt enkelt eftersom den upplevs som väldigt genuin och lekfull. Det är tydligt att Hilding Lögdberg länge haft ett stort intresse för traditionell byggnadskonst. Av de anledningar har församlingsgården ett mycket högt arkitekturhistoriskt värde, som ett exempel på en alternativ rörelse under modernismen. Eftersom byggnaden upplevs som harmonisk, välkomponerad och välplanerad så har den ett högt arkitektoniskt värde. Ett förstärkande värde är hög kvalitet.

Sammanfattningsvis har Vansbro kyrka med församlingsgård ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Huvudmotivet är anläggningens arkitekturhistoriska värde och ytterligare grundmotiv är dess konstnärliga och byggnadsteknikhistoriska värden. Förstärkande värden är representativitet, sällsynthet och kvalitet.

De skjutbara väggpannåerna bakom altaret kan anpassa kyrkorummet efter årets olika kyrkliga högtider med de liturgiska färgerna grönt, rött, lila och svart. En liturgisk färg saknar dock pannå: vitt, glädjens färg som bland annat används vid jul och påsk.

KÄLLOR

Otryckta källor

Dalarnas museums arkiv

Darphin, Jean-Paul & Rolf Hammarskiöld, *Kulturbistorisk karakteristik, Vansbro kyrka*, 2006

Uppsala landsarkiv, Järna kyrkoarkiv, SE/ULA/10501

Uppsala landsarkiv, Vansbro kyrkbokföringsdistrikts arkiv, SE/ULA/3225

Tryckta källor

Ahlberg, Hakon, *Dalarnas kyrkor i ord och bild*, Kronvall information i samarbete med Västerås stifts information, Falun, 1996

Andrén, Olof, *Järna kyrkor: historisk översikt samt vägledning*, [Järna kyrkoråd], [Dala-Järna], 1962

Génétay, Cissela & Lindberg, Ulf, *Plattform Kulturbistorisk värdering och urval [Elektronisk resurs] : grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2014

Unnerbäck, R. Axel, *Kulturbistorisk värdering av bebyggelse [Elektronisk resurs]*, Riksantikvarieämbetets förl., Stockholm, 2002
<http://www.raa.se/publicerat/9789172096073.pdf>

